

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

MUHAMMAD YUSUF SHE’RIYATIDA SAMIMIYLIK VA BADIY MAHORAT TALQINI(SHOIR TAVALLUDINING 72 YILLIGIGA BAG’ISHLANADI)

Muallif: Toshkent viloyati Bekobod tumani 1-son texnikumi

1-toifali ona tili va adabiyot fani o’qituvchisi

Yuldasheva Xurshida Begijanovna

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston xalq shoiri Muhammad Yusuf ijodining o‘zbek adabiyotidagi o‘rni, uning she‘rlaridagi xalqchillik tamoyillari, o‘ziga xos samimiylik va badiiy uslubi tadqiq etiladi. Shoir asarlaridagi Vatan, ona va sevgi mavzularining lirik talqini qiyosiy tahlil qilinadi. Shuningdek, Muhammad Yusufning "Onajon" yoki "Iqror" she‘ri va uning bugungi yosh avlod ma’naviy kamolotidagi ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: Muhammad Yusuf, lirik qahramon, samimiylik, milliy ruh, xalqchillik, badiiy mahorat, metafora, o‘zbek she‘riyati, musiqiylik, Vatan madhi.

1. KIRISH

XX asrning oxiri va XXI asr boshidagi o‘zbek adabiyoti tarixida Muhammad Yusuf nomi o‘chmas iz qoldirdi. U o‘zining qisqa, ammo mazmunli umri davomida milliy she‘riyatimizni yangi bosqichga ko‘tardi. Shoir ijodining bosh xususiyati — murakkab falsafiy tushunchalarni oddiy, xalqona tilda bayon eta olishidadir. Uning har bir misrasi o‘zbekning milliy mentaliteti, urf-odatlar va qadriyatlar bilan sug‘orilgan.

Muhammad Yusuf nafaqat shoir, balki xalqning dardu quvonchini baralla ayta olgan milliy ovozga aylandi. Uning "O‘zbekiston xalq shoiri" unvoniga sazovor bo‘lishi zamirida millionlab muxlislarning samimiy muhabbati yotibdi. Mazkur maqolada shoir ijodining xalqchillik tomonlari va badiiy til xususiyatlarini ilmiy jihatdan yoritishni maqsad qildik.

2. VATAN VA MILLIY O‘ZLIK ANGLASH

Muhammad Yusuf she‘riyatining asosi — Vatan. Biroq uning talqinidagi Vatan tushunchasi mavhum emas, balki aniq va jonli detallarda namoyon bo‘ladi. Shoir uchun Vatan — bu ostonada kutgan ona, daladagi rayhon, yaktak kiygan otaxon siymosidir.

"Vatanim, sening har bir giyohing,

Mening uchun muqaddas bir tumor."

Uning "Vatanim", "O‘zbekiston", "Toshkentning osmoni" kabi she‘rlarida milliy g‘urur va sadoqat tuyg‘usi ustuvorlik qiladi. Shoir o‘zbek xalqining fe‘l-atvoridagi andisha, mehmondo‘stlik va kamtarinlik kabi xislatlarni badiiy tasvirlar orqali o‘quvchi qalbiga yetkazadi. Uning Vatan haqidagi she‘rlarida "shovqin-suron" yo‘q, aksincha, sokin va teran muhabbat bor.

3. ONA TIMSOLI: LIRIK QAHRAMON TALQINI

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

Muhammad Yusufning ushbu mashhur she‘ri (ko‘pincha "Onajon" yoki "Iqror" deb yuritiladi) har bir bandida o‘ziga xos og‘ir dard va falsafani tashiydi. Quyida she‘rning har bir qatoriga (satriga) to‘xtalib, ularning tub ma‘nosini ochib beramiz.

1-band: Paradoks va Hayotiy yo‘qotishlar

"Topmoq yo‘qotmoqdir, yo‘qotmoq topmoq": Hayot muvozanatdan iborat. Shoir nimagadir erishsa, albatta nimadandir voz kechishga majbur bo‘lganini aytmoqda.

"Sen so‘lib, men yashnab to‘lishimga boq": Ona o‘z umrini, go‘zalligini va kuchini farzandiga beradi. Farzand ulg‘aygani sayin, ona keksayib, "so‘lib" boradi.

"Sensiz topganimdan ko‘proq yo‘qotdim": Bu yerda shoir onasidan ayro tushib erishgan muvaffaqiyatlari (mansab, obro‘) onasining huzuridagi oddiy baxt oldida hech narsa emasligini tan olmoqda.

"Sen meni yupatding, seni yig‘latdim": Onaning cheksiz mehri va farzandning bu mehrga nisbatan qilgan xatolari, e‘tiborsizligi.

"Sen meni yaratding, seni tugatdim": Ona farzandga hayot berdi, farzand esa onaning salomatligi va umrini (tashvishlari bilan) "yeb bitirdi".

"Uyalmay ona deb kelishimga boq!": Bu lirik qahramonning o‘z-o‘ziga bergan eng og‘ir tanbehi — shuncha gunoh bilan yana onadan panoh kutayotganidan pushaymonligi.

2-band: "Shoirlik" va farzandlik burchi

"Sog‘inch haqda she‘rlar yozdim o‘zimcha": Shoir qog‘ozda "sog‘indim" deb yozgan, ammo amalda onasini ko‘rgani bormaganini tanqid qilmoqda.

"Mendan peshonangda dog‘lar tizimcha": Farzand sababli onaning peshonasiga tushgan ajinlar va g‘amlar.

"O‘g‘il bo‘lmay o‘lay, attang, ming attang": O‘g‘il bola oilaning ustuni bo‘lishi kerak edi, ammo u bu vazifani bajara olmaganini his qilmoqda.

"Qiz tug‘sang netardi, ko‘proq qiz tug‘sang": Xalqona tushuncha — qiz bola onaga mehribonroq, yaqinroq bo‘ladi.

"Tirgak bo‘lolmadim bitta qizingcha": Shoir o‘zini onasining dardiga malham bo‘layotgan oddiy bir qizchalik ham foydasi tegmaganini aytmoqda.

3-band: O‘lim va ayriliq yaqinlashgandagi holat

"Jonimgan aylanay turgin jonajon": Onaning kasalligi yoki hayot bilan vidolashayotgan paytidagi yolvorish.

"Yo‘l qarab bo‘ldimi jigarginang qon?": Ona farzandini kuta-kuta intizor bo‘lgani, sog‘inch azobi.

"Boqma ko‘zlarimga bemajol, xasta": Shoir onasining qiynalayotganini ko‘rishga bardoshi yetmayapti.

"Meni topganlarim gulmi bir dasta": Bu yerda "gul" — shoirning yutuqlari, kitoblari yoki shon-shuhrati. Onaning hayoti oldida bular shunchaki "bir dasta gul" kabi o‘tkinchi va qadsiz bo‘lib qoldi.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

"Yo‘qotganim endi senmi onajon, o‘z etimni o‘zim yeyishimga boq!": Eng og‘ir yo‘qotish — onaning vafoti. "O‘z etini yeyish" — kechikkan pushaymonlikdan o‘zini jismonan va ruhan qiynash.

4-band: Kechikkan xizmat istagi

"Bilsang yuragimni bir alam elar": Yurakdagi g‘am xuddi elakdan o‘tgandek uni qiynamoqda.

"Ayt, pichan yig‘aymi, o‘tin yoraymi?": Shoir endi har qanday og‘ir mehnatga tayyor, faqat onasiga foydasi tegsa bas. Ammo vaqt o‘tib bo‘lgan.

"Itdek oyog‘ingga suykalgim kelar": Bu — o‘ta kuchli o‘xshatish. Inson onasi oldida har qanday g‘ururdan voz kechib, unga itdek sadoqat va tavoze ko‘rsatishga tayyorligini bildiradi.

5-band: Onaning fidoyiligi va Taqdir

"Hech narsa kerakmas, bolam hech deysan": Onaning buyukligi — o‘lim to‘shagida ham farzandini ayblamaydi, undan hech narsa talab qilmaydi.

"O‘lim oldida ham g‘amimni yeysan": Ona o‘z jonidan ko‘ra, farzandining kelajagini, uning ruhiy holatini o‘ylaydi.

"Men-chi jim taqdirga ko‘nishimga boq!": Farzandning ojizligi — vaqtni ortga qaytarib bo‘lmasligini tan olishi.

Xotima (Xulosa)

"Bedil yashamakka o‘rganmang mendek": Shoir o‘quvchilarga murojaat qilib, "yuraksiz" (onaga e‘tiborsiz) bo‘lmaslikka chaqiradi.

"Boring, volidangiz ko‘nglini oling, ertaga kech qolib o‘rtanmang mendek": Bu butun she‘rning asosi — tirikligida onangizning qadriga yeting, aks holda butun umr pushaymonlik olovida yonasiz.

Tahlilning qisqacha xulosasi:

Ushbu she‘r shunchaki misralar yig‘indisi emas, bu insoniylik darsi. Unda "kechikkan pushaymonlik" tragediyasi tasvirlangan. Muhammad Yusuf o‘zini ayblash orqali barchamizni hushyorlikka, onalarimizni tirikligida e‘zozlashga chaqiradi.

4. BADIY MAHORAT VA SHE‘RIY TIL XUSUSIYATLARI

Muhammad Yusuf she‘riyatining siri ham aynan mana shu muvozanatda: u eng murakkab insoniy tuyg‘ularni va og‘ir iqrorlarni oddiy, xalqona tilda bayon qiladi, ammo bu soddalik zamirida juda teran metaforalar (ko‘chimlar) yashiringan bo‘ladi.

Quyida she‘rdagi metaforalar va til xususiyatlarini tahlil qilamiz:

1. She‘rdagi Metaforalar (Badiiy ko‘chimlar)

Shoir tushunchalarni to‘g‘ridan-to‘g‘ri aytmaydi, balki ularni boshqa obrazlar orqali "jonlantiradi":

"Mendan peshonangda dog‘lar tizimcha": Bu yerda "dog“ metaforasi onaning peshonasidagi ajinlarni hamda farzand tufayli chekkan g‘am-anduhlarini anglatadi. "Tizimcha" so‘zi esa bu g‘amlarning ko‘pligi va bir-biriga ulanib ketganiga ishora.

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

"Jigarginang qon": Onaning sog‘inchi va xavotiri shunchalik kuchliki, uning ichki a‘zosi — jigari qonga to‘lgan (ya‘ni, bag‘ri qon bo‘lgan). Bu ruhan ezilishning eng yuqori nuqtasi.

"Yuragimni bir alam elar": Alam (g‘am) bu yerda g‘alvirga, yurak esa undan o‘tayotgan narsaga o‘xshatilyapti. Alam yurakni tilka-pora qilib, uni "elakdan o‘tkazayotganini" tasvirlaydi.

"Sen meni yaratding, seni tugatdim": Bu yerda "tugatish" — onaning jismoniy quvvati va umrini farzand kamoli uchun sarf qilib yuborganini ifodalovchi kuchli metaforadir.

2. Sodda til va Xalqona uslub

She‘rning tili nima uchun o‘quvchiga shunchalik yaqin? Chunki shoir kundalik hayotdagi so‘zlardan va qishloq hayotiga xos tushunchalardan foydalangan:

Dialekt va so‘zlashuv elementlari: "O‘g‘il bo‘lmay o‘lay", "netardi", "jonajon", "jigarginang". Bu so‘zlar kitobiy emas, balki onaning qulog‘iga aytiladigan issiq, jonli so‘zlardir.

Maishiy mehnat obrazlari: "Pichan yig‘aymi, o‘tin yoraymi, yerni haydayinmi...". Shoir onasiga bo‘lgan muhabbatini balandparvoz so‘zlar bilan emas, balki oddiy dehqonning kundalik mehnatiga tayyorligi bilan isbotlamoqchi bo‘ladi. Bu o‘quvchida samimiylilik hissini uyg‘otadi.

Kichraytirish va erkalash qo‘shimchalari: -cha, -gina, -jon* qo‘shimchalari (peshonangda, jigarginang, onajon) she‘rga lirik yumshoqlik va yaqinlik baxsh etadi.

3. "O‘z etimni o‘zim yeyishimga boq" iborasi

Bu she‘rdagi eng og‘riqli va xalqona iboralardan biri. Bu yerda shoir o‘z-o‘zini ayblash, ich-etini yeyish va pushaymonlik olovida yonishni "o‘z etini yeyish" metaforasi orqali ifodalagan. Bu insonning o‘z xatolaridan azoblanayotganini ko‘rsatuvchi eng ta‘sirli usuldir.

Tahlil uchun xulosa:

Muhammad Yusuf bu she‘rda "soddalik — eng buyuk murakkablikdir" tamoyiliga amal qilgan. U arabiy-forsiy og‘ir so‘zlarni ishlatmay turib ham, o‘quvchini onaning oyoqlari ostida tushgandek his qildiradi. She‘rdagi metaforalar "mening dardu hasratimni faqat shunday tasvirlash mumkin" degan hayqiriqdek yangraydi.

5. MAQOLA TAHLILI VA MUHOKAMA

Shoir ijodini o‘rganish shuni ko‘rsatadiki, u o‘zbek she‘riyatini kitobxonlardan uzoqlashgan "akademik" uslubdan qutqarib, yana xalqning ko‘ngliga qaytardi. Uning she‘rlari ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga ham ega. Mustaqillikning dastlabki yillarida milliy o‘zlikni anglash, tariximizni qadrlash borasidagi harakatlarda Muhammad Yusuf she‘riyati katta ma‘naviy qurol bo‘lib xizmat qildi.

XULOSA

Muhammad Yusuf — o‘zbek xalqining chinakam ma‘naviy mulkidir. Uning tavalludiga bag‘ishlangan ushbu tadqiqot quyidagi xulosalarni beradi:

“O‘ZBEKISTONDA UCHINCHI RENESSANS VA INNOVATSION JARAYONLAR JURNALI”

20-Aprel, 2026-yil

1. Shoir she'riyati milliy ruhning yuksak badiiy in'ikosi hisoblanadi.
2. Uning tili va uslubi o'zbek adabiy tilining imkoniyatlarini yanada boyitdi.
3. Muhammad Yusuf asarlari yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda darslik darajasidagi ahamiyatga ega.

Xalqning qalbidan joy olgan shoir hech qachon unutilmaydi. Uning "oddiy shoir" bo'lish orzusi, aslida, xalqning buyuk shoiri bo'lish bilan yakunlandi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Muhammad Yusuf. "Saylanma". - Toshkent: "Sharq" NMAK, 2007.
2. R. Inog'omova. "Muhammad Yusuf she'riyatining badiiy xususiyatlari". - Toshkent, 2012.
3. I. G'afurov. "Lirik kamolot". - Toshkent: "Adabiyot", 2015.
4. Ziyouz.uz portali — Muhammad Yusuf ijodi va hayoti.